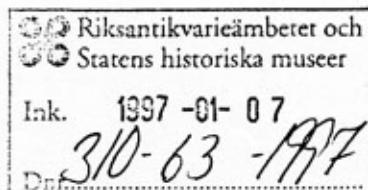




BESLUT

1996-12-13

221-7314-96



**Byggnadsminnesförklaring av kv Rätten 1, Gustaf Adolfs församling, Sundsvalls kommun**

Fråga om byggnadsminnesförklaring av ovan rubricerade fastighet väcktes av länsstyrelsen i Västernorrland 1996-08-16.

Fastighetsägaren har genom brev daterat 1996-09-30 yttrat sig över förslaget till byggnadsminnesförklaring. Länsstyrelsen har beaktat de synpunkter fastighetägaren här framlagt, varför inga hinder föreligger för fastighetsägarens godkännande av byggnadsminnesförklaringen.

Stadsbyggnadsnämnden i Sundsvalls kommun har tillstyrkt förslaget om byggnadsminnesförklaring genom beslut 1996-10-21.

**SKYDDSFÖRESKRIFTER**

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Interiören i f. d. festsalen 1 trappa upp mot Esplanaden skall bibehållas till sin karaktär. Ingrepp får inte göras i stomme, fast inredning eller dekorationer. Se markering på plan bilaga 1.
3. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

## BESKRIVNING

Kvarteret Rätten 1 återfinns mitt i centrum av Sundsvalls stenstad. Fastigheten avgränsas av Esplanaden i öster, Rådhusgatan i söder, Centralgatan i väster samt Kyrkogatan i norr. I väster gränsar idag stadshusets volym till kvarteret Rätten och i söder möter det sk blå huset, en fastighet ritad av Backström & Reinius 1972.

Fastigheten är uppförd i tre våningar, samt numera inredd vind. Grundläggningen var ursprungligen en rustbädd av träpålar, som senare kompletterats med betonginjektering. Stommen är av murtegel med utvändig kalkputs, som ursprungligen målades med linoljefärg i bottenvåningen och kalkfärg i de övriga våningsplanen. Det valmade taket är belagt med falsad skivplåt. Övriga torn - tre stycken i samtliga hörn utom i sydväst, samt två mittorn - ett i norr och ett i öster - kläddes ursprungligen med plåtfjäll av zink. Fönstren har överlag T-postform och ytterdörrarna är tillverkade i ek. Detta gäller dock inte den under 1930-talet tillbyggda gården mot Centralgatan där fasaderna numera förändrats och stålpartier satts in, både i bottenvåningens entré och ett fönsterparti i våningen två trappor. Fastigheten kröntes ursprungligen av ett flertal zinkplåtskulpturer, men dessa monterades ned på 1940-talet.

## HISTORIK

Kvarteret Rätten bestod före branden 1888 av ett ytmässigt betydligt större yttinnehåll och kvarteret var då långsmalt i öst-västlig riktning. Kvarteret rymde då två tomter. Esplanaden existerade inte utan utgjordes av byggnadskvarter och gatan Stora allén. Centralgatan hette då Bredgränd. Rutnätsmönstret var ursprungligen utformat av Nicodemus Tessin d. ä. omkring 1650, men egentligen inte fullföljt förrän efter den stora stadsbranden 1803 då bl. a. Stora torget kom till. Bebyggelsen i kvarteret orienterade sig framför allt mot söder och den då kallade Gamla Kyrkogatan. Flera förslag framkom under 1880-talet på nya byggnader förlagda till kvarterets norra sida mot Nya Kyrkogatan.

Efter branden 1888 stadgades i den nya byggnadsordningen, som kompletterade den likaledes nya stadsplanen 1889, att samtliga kvarter inom en rektangel som avgränsades av Strandgatan i öster, järnvägen i söder, Floragatan i väster samt Selångerån i norr, endast fick bebyggas med stenhus ( natursten, tegel ). I stadsplanen blev den nya trädplanterade Esplanaden i nord-sydlig riktning den största förändringen.

För att göra plats för den breda Esplanaden fick bl. a. kvarteret Rätten halveras och omfatta endast en tomt. Tillsammans med den tämligen nyanlagda Vängåvan bildade Esplanaden ett sammanhängande parkstråk mot Stora torget i väster där det förutvarande kvarteret Måttan helt försvann. Den öppna platsen mitt i staden blev en imponerande syn vid sekelskiftet.

## Hoppets Härs hotell

Nykterhetsföreningen Hoppets Här i Sundsvall hade bildats 1876 av August Palm eller Eli Johnson, båda uppgifterna förekommer, och båda kom från Stockholm. Föreningen stod på kristen grund och den hade sina rötter i väckelserörelsen, främst bland baptisterna och Missionsförbundet. I övriga landet gick Hoppets Härföreningarna under 1880-talet upp i andra delar av nykterhetsrörelsen, men i Sundsvall expanderade den och kring 1890 hade föreningen över 1000 medlemmar. Redan under

1880-talet anlade man en större utspisningslokal för arbetare i Sundsvalls centrum, närmare bestämt i Sundsvalls folkbanks fastighet i kvarteret Företaget med ingång från dåvarande Bredgränd, nuvarande Centralgatan. Verksamheten blev lyckosam och måste snart flyttas till rymligare lokaler. Ett hus på en av de två tomterna i kvarteret Rätten, förmodligen den västra tomten mot Stora torget, inköptes omkring 1883, och verksamheten var i full gång när branden 1888 drog över Sundsvalls centrum. Efter denna bedrev man sin verksamhet på en anvisad plats invid Stora torget. Samtidigt anlade man ett litet härbärge vid Köpmangatan där hemlösa kunde utspisas och få tak över huvudet.

Efter branden beslutade den dåvarande styrelsen - grosshandlaren Jonas Röst, herr A. M. Viklund, missionsbokhandlare J. Hellgren, järnhandlaren J. Näslund, skohandlare Otto Hägglund, pastor O. L. Bodien, glasmästaren N. M. Bergström, F. A. Johansson, handlaren Frans Pettersson, E. Burman samt P. Eriksson - att låta uppföra ett stenhus i kvarteret Rätten. Förutom att bedriva ångköksrestaurang avsåg man att inrätta ett hotell i fastigheten, som skulle inbringa pengar till väckelserörelsen. Om ordförande Röst kan i förbigående nämnas att han var född i Jämtland 1836, men 1862 flyttat till Sundsvall och inrättat en möbelaffär här med tillhörande snickeri, samt öppnat en engrosaffär i bl a mjöl, kaffe, socker. Han köpte under 1880-talet in sig i trävaruhandeln och blev delägare till sågverk och skog i Söråker och sedermera även ägare till Gustafsbergs sågverk på Alnön. Han valdes f. ö. in i styrelsen för Hoppets Här redan på 1870-talet.

Fastigheten inom kvarteret Rätten ritades av Per Appelberg och Knut Gyllencreutz 1890. Per Appelberg var vid den tiden stadsarkitekt i Sundsvall sedan 1886 och Knut Gyllencreutz hade kommit flyttande från Stockholm 1888 för att dra nytta av de goda byggkonjunkturerna efter branden. Per Appelberg dog 1892 och Gyllencreutz fortsatte därefter själv sin arkitektverksamhet i Sundsvall fram till 1903 då han flyttade ännu längre norrut, till Östersund. Han kom att bli en av de mest anlitade arkitekterna i staden och han har satt sin prägel på centrum med flera stenhus, som i övervägande grad har putsade fasader. Byggmästaren O. Hedvall utförde entreprenaden efter Appelbergs & Gyllencreutz' anvisningar.

Appelbergs & Gyllencreutz' skapelse blev en av stenstadens mer utsmyckade fastigheter. På en bild från sekelskiftet ser byggnaden ut att ligga som ett flaggskepp invid Esplanadens kaj där de festliga takarrangemangen med torn och tinnar, statyer och taksmiden liksom trumpetar ut nykterhetsföreningens budskap. De tre hörtornen har i folkhumorn tygts som upp och nedvända snapsglas. Samtidigt som byggnadens fasader är livliga och plastiska, inger de tyngd och soliditet. Paradvåningen - piano nobile - har en högre våningshöjd än den dåvarande översta våningen och skiljer sig betydligt från bottenvåningens rustika puts. Fönstren höjer sig över ett balustradräcke, omfattas av pilastrar med kapital av kompositakarakter och kröns av ett tiotal byster, alla med individuellt utformade ansikten mot en bakgrund av cirkelformade omfattningar. Paradvåningen apostroferas av två inklädda balkonger mot Esplanaden vars kolonnbasar uppbärs av kvinnoansikten med huvuddok. Våningarna skiljs åt av kraftiga gesimslistor, här och var interfolierade av tandsnitt. Takfotslistan är en lång sammanhängande tandsnittsfris.

Appelbergs & Gyllemcreutz' skapelse är ett strålande exempel på stileklekticism där varje enskild detalj kunnat köpas via katalog, det mesta i gipsutförande, men kolonnerna i hörnens burspråk är av gjutjärn och delar av fasadernas kolonner och pilastrar

är utförda i kalkputs. Klassiska detaljer blandas med barockens vidlyftiga kurvatur. Takskulpturerna, som möjligen kan vara just hoppets här, utformades i zinkplåt och beställdes troligen via katalog genom någon firma i Stockholm. Två lejon beställdes dock av bildhuggaren och skulptören Carl Johan Dyfverman, förmodligen också utförda i zinkplåt. Dyfverman var känd i Sundsvall genom sina skulpturer till Sundsvalls Enskilda bank vid Vängåvan och var aktuell för skulpturgrupper till stadshuset vid samma tid.

Bottenvåningen inreddes för kontor, butiker, 2:a och 3:e klassens matsalar, serveringsrum och kök med tillhörande lokaler. Andra våningen, dvs paradvåningen i trappa upp, inrymde 1:a klassens matsalar, rum för resande, festivitetsal, gästrum. Tredje våningen till sist inrymde gästrum och vad man kallade boställsrum, förmodligen bostadsrum för personal.

I en beskrivning i Sundsvalls tidning efter invigningsmiddagen den 30 oktober 1891, till vilken stadsfullmäktige, ledamöter av magistraten och prästerskapet var inbjudna, utläses följande:

"En titt i lokalen torde deremot vara af intresse. Vi inträda då först i ångköket med dess vördnadsbjudande apparater, fyra kokapparater, en steg d:o och en kaffeapparat, hvilka få sin upphettning af ångan, som ditledes genom jernrör från maskinrummet. Kärleus storlek är emellan 30 a' 40 kannor. Hela ångköksattiraljen är levererad af fabrikören Axel Olsson i Gefle. Till köket hör allehanda bekvämlighetsinrättningar såsom förvaringsrum, diskrum m.m. Vid sidan om köket äro andra klassens matsalar belägna med ingång från Bredgränd.

För luftvexlingen i dessa lokaler är väl besörjdt, och i matsalarna råder snygghet och ordning i alla afseenden.

Våningen en trappa upp, den egentliga festvåningen, består af en större sal, ämnad att vara såväl första klassens matsal som samlingsrum vid fester, åtskilliga bostadrum samt mindre våningar och dubletter. Alla dessa äro väl och solidt möblerade, icke luxiöst men propret.

Två trappor upp hafva vi resanderummen jemte rum för betjeningen. Resanderummen, 24 till antalet i båda våningarne, erbjuda alla bekvämligheter efter tidens fordringar, och då dessa komma att lemnas för moderat pris, lära de nog bli eftersökta ehuru dock företrädesvis af sådana resande, hvilka önska vara mer ostörda. Möbleringen i dessa rum är enkel och allvarlig men smakfull icke desto mindre.

På husets norra gafvel äro i bottenvåningen trenne butiker, hvilka äro uthyrda och representeras der det yttersta flyglarne af anden och materien, missionsbokhandlaren Hellgren och Nya slagteribolaget.

Vi behöva här icke påpeka af hvilken stor betydelse en dylik

spislokal är synnerligen här på platsen, der en mängd främmande arbetare söka sitt uppehälle, och der krogarnes frestelser följaktligen ligga i allt för öppen dag.

Det är därför ett så mycket mera hedrande verk, som Hoppets här utfört och som i långa tider skall förvara dess minne här på platsen. Devisen på dess fana lyder också: *mot dryckenskapslasten...*"

Invigningsmiddagen, som startade klockan 3 på eftermiddagen avnjöts i den elektriskt beslysta festsalen i paradvåningen 1 trappa upp. Maten, som serverades från ångköket i samma hus, var både riklig och god heter det, och utgjordes av smörgåsbord, jordärtskockspuré, hel lax i majonäs, gödkalvstek, oxstek, marängkransar, blanc-mange, och blandad frukt. Till detta drack man iskällardricka, som man skulle kunna tro var vatten, men som faktiskt innehöll ett par procent alkohol, och som skulle bli föremål för kritik i framtiden.

Namnet på nykterhetssällskapets hotell var från starten Hoppets Härs hotell. Men redan ett halvår efter invigningen ändrades namnet till Centralhotellet. Man ville undvika förväxling mellan det stora stenpalatset och det lilla anspråkslösa härbärgat vid Köpmangatan.

Hotellrörelsen förstods av fröken Anna Ulander. Inom några år befanns sällskapet ha serverat pilsner i samband med måltider i hotellfastigheten. En hätsk strid uppstod och offentliga diskussioner fördes i Elimkyrkan vid Nytorget. I juli 1894 kritiserades Hoppets Här av andra organisationer och uteslöts ur Medelpads nykterhetsförbund. Anklagelserna haglade över grosshandlaren Jonas Röst. "Hoppets Här är en krog, och dess styrelse äro krögare", sa hr Alfred Nilsson från Östrand. Diskussionen avslutades med att en ny absolut nykterhetsförening bildades och Hoppets Här hade för alltid stämplats för att inte följa nykterhetsbudet. Genom denna brytning gick luften mer eller mindre ur verksamheten och på årsmötet den 20 februari 1898 kom den slutliga beseglingen av oegentligheterna fyra år tidigare. "Och då det visat sig att sällskapet med sin hotellrörelse ej kunnat bedriva någon praktisk nykterhetsvärksamhet och den i sammanhang med hotellrörelsen anordnade matserveringen gått med förlust hade styrelsen anhållit om sällskapets bemyndigande att på lämpligt sätt få försälja sällskapets fastigheter, därest acceptabla anbud kunde erhållas." Styrelsen fick i uppdrag att sälja sällskapets fastigheter och om försäljning ej var möjlig inreda Centralhotellets nedre våning till butikslägenheter.

Samma vecka såldes Centralhotellet och fastigheten vid Köpmangatan till köthandlaren Ernst H Manns för 160 000 kronor. Manns övertog fastigheterna med inventarier den 1 april. Efter fastigheternas försäljning var verksamheten nedlagd och den formella upplösningen av nykterhetssällskapet Hoppets Här företogs den 4 juli året därpå. De tillgångar som föreningen hade skulle fördelas mellan Sundsvalls brödraförening och Sundsvalls baptistförsamling.

### **Centralhotellet och Augusta Pierrou**

Augusta Pierrou arrenderade från 1902 Centralhotellet av handlare Manns. Redan året därpå köpte hon fastigheten och flyttade från sin dåvarande bostad Sjögatan 5. Augusta Pierrou härstammade från Kronobergs län i Småland, där hon föddes i Christians-



borg den 7 maj 1864. Hennes flicknamn var Augusta Blad Petersdotter. I unga år flyttade hon till Stockholm, varifrån hon kom via Ljusdal till Sundsvall 1892. Här startade hon kaféerörelse och drev under åren 1894-1895 restaurant Thule i Hantverksföreningens hus vid Kyrkogatan 24. I maj 1895 övertog hon hotell Skandinav, troligen beläget på Sjögatan 5. Året därpå gifte hon sig med den två år yngre sadelmakaren Carl Gabriel Pierrou från Valbo i Gästrikland. Hotell Skandinav lämnade Augusta Pierrou följdaktligen 1902, och med henne började Centralhotellets storhetstid, som kom att bli synonymt med hennes namn. Under alla år sökte hon spriträttigheter till hotell- och restaurangrörelsen, som av förklarliga skäl under Hoppets Härs tid inte varit angeläget, men hon kom aldrig längre än till vin- och pilsnertillstånd.

Verksamheten gick bra ändå och Augusta expanderade genom att öppna badhotellet Fläsian 1913 med förebild i Saltsjöbadens hotell. Hon drev Centralhotellet ända till sin död 1939 och blev en känd och aktad person i Sundsvall.

Augusta Pierrou blev på äldre dagar helt blind och detta var troligen orsaken till att hon 1931 försökte sälja Centralhotellet till Sundsvalls stad. I ett brev till drätselkammarens ordförande Hugo Nordgren erbjöd Pierrou genom sitt ombud, Gunnar E. Ahlner, Fond och fastighetsaffär, staden att köpa CH för 450000. Fastigheten var då nyrenoverad med nyindragen värmeledning och nytt plåttak. Mäklaren föreslog staden att använda CH till tjänstelokaler ock pekar på närheten till stadshuset. Inventarierna och hotellrörelsen fanns det redan en spekulant på. Drätselkammaren avböjde dock erbjudandet utan motivering. Troligen innebar avslaget att inventarierna ändå såldes.

Augusta Pierrou antog en ny utmaning genom att besluta sig för en utbyggnad av gården mot Centralgatan, samt en ombyggnad av hotellets festvåning. Ritningarna för gårdsutbyggnaden svarade dåvarande stadsarkitekten Natanael Källander för. Gårdsfasaden utformades helt i linje med det nya funkisidealet med slätputsade väggytor helt utan utsmyckningar, men med anpassad fönstersättning. Det stora perspektivfönstret mot norr i gatuplanet, där ursprungligen en entrédörr varit placerad, tillkom också efter Källanders ritningar. Hiss infördes samtidigt. Utbyggnaden stod klar 1938. Augusta Pierrou avled i lunginflammation året efter, den 31 februari 1939.

### Centralhotellets sista år

Efter Augusta Pierrous död övertog personalen verksamheten under ett nybildat bolagsnamn, Centralhotellet AB. 1942 genomgick stora delar av hotellet med festvåning en ombyggnad och den 31 december detta år meddelade Sundsvalls tidning följande:

"Först och främst har restaurangvestibulen jämte tillhörande toaletterum ombyggt och en förstklassig tambur inretts. Likaså har stora matsalen helt ändrat fysionomi. De nya möblerna och framför allt de nya bekväma karmstolarna sätta sin prägel på restaurangen, som nu kan taga emot betydligt flera gäster än under 'soffepokens' glansdagar. Det har blivit en ljusare och luftigare stil över det hela.

Festvåningen en trappa upp har renoverats från golv till tak och även här har den nya, eleganta stilen konsekvent genomförts. Det har blivit parkettgolv, nya möbler, tapeter och draperier etc.,

varjämte festvåningen utökats med ett intimt och trevligt klubb-  
rum. Serveringsrummen ha likaledes moderniserats och fått en  
praktisk och ändamålsenlig inredning.

Slutligen ha också vissa delar av resandevåningarna ägnats en  
genomgripande renovering och försetts med nya, gedigna  
möbler. (...)"

Vid denna tid plockades också samtliga zinkplåtskulpturer från taket ned av en  
plåtslagare Ekelund. Förmodligen såldes de ut av det nya bolaget och hamnade hos  
olika privatpersoner runt Sundsvall.

I augusti 1953 presenterades nästa ansiktslyftning. Källarmästare Thure Berglund  
berättade stolt om förändringarna och noterade att man äntligen erhållit fullständiga  
rättigheter. En del av resandevåningen en trappa upp, som tidigare inrymt stora  
upppackningssalar, hade byggts om och införlivats med festvåningen. Ett par av de  
största upppackningsrummen kallades numera "Loggian" med springbrunn och musik-  
esträd. Restauranglokalerna i bottenvåningen hade också genomgått en metamorfos,  
en ombyggnad som kostade ca 300 000 kronor. En populär sommarveranda mot  
Esplanaden hade också tillkommit.

Efter en brand i september 1953 på Centralhotellets tredje våning då skådespelaren i  
Klanges revygrupp, Sten Meurk, förolyckades, måste 17 av hotellets 23 rum stängas.  
Allt trävirke i den svårast härjade delen av tredje våningen förstördes och trossbott-  
narna var indränkta med vatten. Andra våningen klarade sig bra och festvåningen  
kunde fortsätta drivas. Men vattenskadorna från släckningsarbetet blev till bestående  
fläckar i festsalens takmålning. Hotellrörelsen lades ned och de f.d. hotellrummen  
hyrdes ut till kontor.

Genom ägarbyten under 1954 kom fastigheten i Medelpads Skogsägareförenings ägo  
och under deras ägarskap gjordes 1961 en total fasadrenovering. I januari 1963 såldes  
fastigheten till försäkringsbolaget Folksam, som renodlade kontoriseringen. Central-  
hotellets restaurangverksamhet lades ned.

Åren 1992-94 genomfördes en stor ombyggnad och restaurering. Liksom andra fas-  
tigheter i centrala Sundsvall hade kv Rätten drabbats av en grundvattensänkning,  
vilken orsakat rötskador på trä i de befintliga rustbäddarna. Byggnaden hade satt sig  
och sprickbildningar förekom exteriört framför allt i södra delen, interiört även på  
andra ställen. Dessutom hade de olämpliga puts- och färgvalen ytterligare förvärrat  
skadorna. Klumpiga ilagningar var nödtorftigt utförda. Grundförstärkningen, som var  
en nödvändighet innan ombyggnaden och restaureringen, utfördes med ca 250 stål-  
rörspålar med en spets i form av en expanderkropp. Pålarna placerades intill bärande  
väggar, vars belastning har överförts till pålgrupperna genom en pågjuten armerad  
platta av betong.

Många detaljer i gips hade också försvunnit från fasaderna. Troligen innebar tillbygg-  
naden 1933 att tandsnittsfrisen mellan andra och tredje våningen försvann, liksom att  
konsolfrisen, som också kan upplevas som en kraftig tandsnittsfris, vid takfoten försvann.  
Andra fasaddetaljer var skadade och behövde kompletteras.

Plåttaket med falsade skivor var omlagt omkring 1930 och hade även senare komplet-

terats. Det var starkt flagat i färgskiktet 1992.

Den ursprungliga 1:a klassens matsal var okänd vid ombyggnadsprojektets start 1992. Eftersom festsalen byggdes om redan 1933 och fick ett nytt undertak vid den tiden, och tre kontorsrum inrättats i densamma, hade ingen sett den fantastiska interiören sedan dess. Det som återstod av festsalens interiör var takmålningen med svävande puttis och den övriga dekorationsmålningen i samma tak. Dessutom fanns den ursprungliga färgsättningen på väggytorna ovan den nu försvunna vägghpanelen kvar. Takstuckaturerna i form av taklist och rosetter var borthuggna. De två friväggskakelugarna var borta, liksom de sex pardörrarna med överstycken i gips. Golvmaterialet bestod av ekparkett, som troligen inlagts under 1930-talet. Det ursprungliga plankgolvet var borta.

Festsalen återskapades och nyttjas idag som lunchrum för Arbetsförmedlingen.



## BESLUT

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1§ kulturminneslagen kvarteret Rätten 1, Gustaf Adolfs församling, Sundsvalls kommun, för byggnadsminne och meddelar enligt 2§ samma lag skyddsföreskrifter enligt ovan.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar för byggnadens underhåll. Även Läns-  
museet Västernorrland kan rådfrågas.

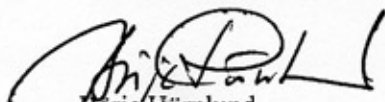
Om särskilda skäl finns får länsstyrelsen enligt 3 kap 14§ kulturminneslagen lämna  
tillstånd till ändring av byggnadsminne.

Enligt 3 kap 21§ kulturminneslagen gäller detta beslut omedelbart även om det över-  
klagas.

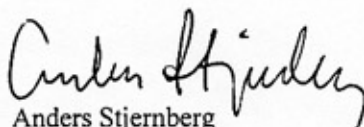
Detta beslut kan enligt 3 kap 19 § överklagas hos kammarrätten. Hur man överklagar  
framgår av bilaga 2.

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Börje  
Hörnlund jämte ledamöterna Stig Andersson, Ingvar Byström, Sigge Godin, Anders  
Kempe, Elisabeth Lassen, Åsa Möller, Eva Mörk, John Norberg, Jan Sjödin, Kenneth  
Westberg, Jan-Erik Ågren, Sten-Olof Öberg, Anders Östrand.

I den slutliga handläggningen deltog även länsråd Leif Byman, länsantikvarie Inger  
Liliequist, länsarkitekt Mats Henriksson, chefsjurist Håkan Englund, samt antikvarie  
Anders Stjernberg, föredragande.



Börje Hörnlund  
landshövding



Anders Stjernberg  
kulturmiljöenheten

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet, kulturmiljöavdelningen  
Länsmuseet-Västernorrland  
Kulturnämnden, Sundsvalls kommun  
Sundsvalls museum  
Stadsbyggnadsnämnden, Sundsvalls kommun  
PE  
RäE, jur sek

För åtgärder enligt 3 kap 8§ kulturminneslagen

Inskrivningsmyndigheten vid Sundsvalls tingsrätt, Box 467, 851 06 Sundsvall  
Överlantmäтарыndigheten i Västernorrlands län, Box 154, 871 23 Härnösand

